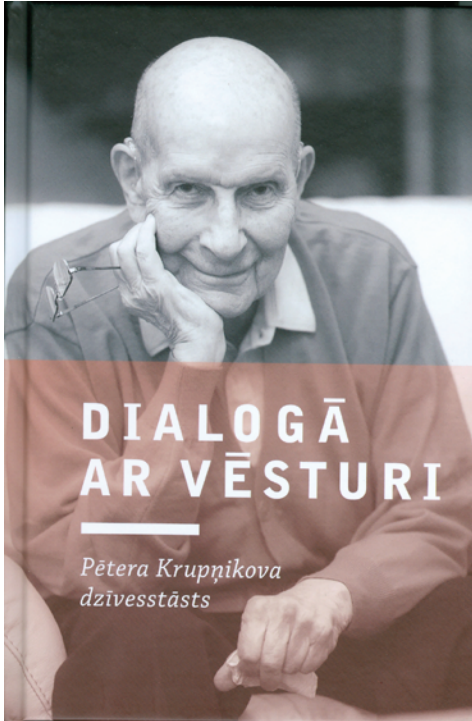

DIALOGĀ AR KRUPŅIKOVU

Dialogā ar vēsturi.
Pēteris Krupņikova dzīvesstāsts.
 Rīga: Zinātne, 2015. 352 lpp.

Marta dienās, kad vēstures profesoram Pēterim Krupņikovam apritēja 95. dzimšanas diena, līdz lasītājiem nonāca grāmata *Dialogā ar vēsturi*. Tas ir vēsturnieka P. Krupņikova dzīvesstāsts. Viņa mūža pašā pēdējā cēlienā (2008. g. vasara–2009. g. 31. janv.) Dagmāras Beitneres iejutīgi uzklusā un audio ierakstīti, Guntas Strautmanes un Jolantas Treiles redakcionāli noslīpēti, apgāda *Zinātne* paspārnē kopā salikti. Grāmatas tapšanu un izdošanu nodrošinājusi Krupņikovu ģimene.

Intelektuāli piesātinātā dzīvesstāsta autoru, protams, vislabāk pazina viņa bijušie studenti, profesionālie vēsturnieki, vairāki vēlāk arī politikā un diplomātijā nonākušie. Taču profesora P. Krupņikova personība neieklājas rāmjos, ko iegrožo akadēmiskā vide,

valdošā ideoloģija vai šaursirdīgas simpātijas. Šis personiskais vēstījums *de facto* ir vieda cilvēka atskats uz visu 20. gadsimtu, kurā ir gan pirmskara Rīga ar ekselento kārtību viņa 10. vācu pamatskolā, gan autora atzišanās par savu aizraušanos ar “bērnišķīgo kreisumu”, gan paša līdzdalība Austrumu frontē kā rotas komandierim un tulkam. Tā ir klasiska memuārgrāmata, kurā P. Krupņikovs ir tiešā vai netiešā dialogā ar cilvēkiem no vecās cara Krievijas, staļiniskās PSRS, pirmskara Latvijas un hitleriskās Vācijas. Piemin viņš arī, piem., 30. gadu sākumā ASV sūtniecībā Rīgā, Ausekļa ielā 22, strādājošo Džordžu Kenanu. Pārlasot slavenā amerikāņu diplomāta atmiņas par Rīgu, uzreiz saskatāms kaut kas kopējs, pat radniecisks — abiem

tā bijusi pilsēta ar daudzām kultūrām, valodām un reliģijām, abi vienlīdz trāpīgi raksturo sava laika ārpolitisko fonu. Turklāt abiem piemīt apskaužama spēja sakausēt dokumentu un jebkuru laikmeta liecību (Krupņikovam, piem., īpašs stāsts par cilvēkiem un atradumiem grāmatu antikvariātā *Universāls* 39.–40. gados Rīgā) ar akumulēto neformālās savās sarunās un vērojamos.

Pēteris Krupņikovs dzimis Florencē, viņa tēvs bija lieluzņēmējs Krievijā, abi vecāki kā emigranti caur Berlīni un Varšavu nonākuši Čakstes un Ulmaņa Latvijā. Var pamanīt kādas paralēles ar Valentīnas Freimanis atmiņu grāmatu *Ardievu, Atlantīda!*, bet diezgan nosacīti. *Dialogā ar vēsturi* holokausta inkvizīcijas cirvis neskar nākamajam vēsturniekam tuvākos cilvēkus (abi vecāki jau miruši, brāli Grigoriju 1940. gadā ideoloģiski nogalē komunisti), viņa stāstījums nav iecentrēts uz vienas tautas traģēdiju. Krupņikova tekstos pavisam dabiski sadzīvo jēdzieni “ebreju zēns”, “žīdu miests” un “jidiša literatūra”.

Savās jaunībdsienā atmiņās viņš, cita starpā, atzinis: “Manai mātei bija liela cieņa pret latviešiem.” Būdam Baltijas vēstures pētnieks, viņš centies iedziļināties un izprast, kā cauri gadsimtiem un dažādām varām veidojušās attiecības starp vāciešiem un latviešiem, starp latviešiem un ebrejiem, starp krieviem un mazākumtautu pārstāvjiem. Profesora milzīgā priekšrocība: viņš kā zivs ūdenī juties ij vācu, ij krievu, ij citu Eiropas tautu kultūrā un vēsturē. Tā 1979. gadā, pārvarot padomisko šķēršļu joslu, viņš pirmoreiz nonāk prestižā konferencē Magdeburgā, kur iepazīstas ar ievērojamo vācu vēsturnieku Gertu fon Pistolkorsu. “Pēc konferences vācu presē bija lasāmi pozitīvi izteicieni...es esot ļoti dzīvi izturējies, brīvi sarunājies,” atceras Krupņikovs.

PSRS ideoloģiskajā barokamerā zinātnieks ar savu suverēnu domu varēja itin viegli “sadedgt”, viņam gluži kā Kimam Filbijam nācās kontrolēt pašam sevi. *Dialogā* var izsekot arī tam, kā līdz ar politiskā klimata un priekš-

nieku maiņu parādās lielāka domas brīvība vai gluži otrādi. Gandrīz vai grūti noticēt, ka P. Krupņikovs vadījis partijas (PSKP) vēstures katedru LLA (tagad — LLU), pēc tam latviešu nacionālisma nīdēja vadībā strādājis LVU zinātniskā komunisma katedrā un vienlaikus bijis visu studentu mīlulis, institūtos un ofisos (toreiz — darba kolektīvos) ar ziediem, ar aplausiem sagaidīts lektors. Viņa lekcijas par starptautisko stāvokli allaž bija spilgts nestandarta priekšnesums. Mūsu Žurnālistu savienības starptautnieku sekcijā (daži vārdi par to arī grāmatā) profesora līdzdalība bija kā garantijas zīme: par vācbaltiem Latvijā vai Šmita/Branta Rietumvāciju dzirdēsim kaut ko jaunu un atraktīvi pasniegtu.

Grāmatas ceturrtā un noslēguma daļa *Neatkarības laiks. Vācija* ir pieredzes rezumējums, ar ko varētu lepoties katras Rietumu augstskolas mācībspēks. P. Krupņikovs bijis ne vien galvenais tulks kara noziedznieku tiesas procesā Rīgā (1946), bet arī augstas klases gids pēc ranga vēl augstākiem viesiem pēckara Rīgā. (To skaitā Ņ. Hruščova pavadītajiem VDR vadoņiem V. Ulbrichtam un O. Grotevolam, 1959). Paiet gadi, atnāk Atmoda. 1989.gada aprīlī viņš jau dodas uz Brēmenes Universitāti kā viesprofesors. Arī skaidrot Gorbačova *perestroikas* kāpumus un kritumus nav vienkārša lieta. Tēmas Baltija–Vācija, Latvijas neatkarība un citas ieguvušas jaunu dimensiju. Pēc kādas atklātas diskusijas “vakarā manā istabā ierodas trīs krievu kungi”. Seko vairāki jautājumi, piem.: “Pjotr Jakovļevič, vai esat padomājis par savas uzstāšanās sekām?”

Visa iepriekšējā dzīve (pagrīde, brīvprātīgais frontē, sarkanarmijas virsnieks utt.) rīdziniekam arī tādā situācijā ļauj saglabāt līdzsvaru un atsēdināt oponentus. Savas viesprofesora gaitas jau pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas viņš turpinājis Minhenes Universitātē, Bundesvēra Universitātē, diskutējis arī Stokholmā, Bolonjā, Telavivā, dzimtajā Florencē, citās pasaules pilsētās.

Interesantas ir daudz pieredzējušā, liel-

kā oratora un vērīgā klausītāja pārdomas par zinātni, kurai allaž pārmesta pērkamība un angažētība: “Vēsture pirmām kārtām ir tautas pieredze, tautas atmiņa, kas eksistē. Bet tā reti kad tiek dokumentēta.” Lasītājs šajā grāmatā atradīs ne vien arhīvos, grāmatās un presē izkaisītos faktus un refleksijas, bet arī daudzu savu laikabiedru atceres un atziņas. No Skrastiņa tēva zemnieka gudrības Zaķumuižā līdz profesora Eihvēdes skatpunktam Brēmenē un citos loku lokos. Vienu un to pašu notikumu/parādību/kolīziju, ciktāl vien varēs, viņš aplūkojis no vairākiem viedokļiem.

Vieni šajā kontekstā piesauks “kosmopolitisku spožumu”, otri varbūt testēs vēstītāja “nacionālo stāju”. Pētera Krupņikova dzīvesstāstā tie nav pretpoli. Viņa nacionālais pašlepnums sakņojas dziļā inteliģencē, savas dzimtas, savu tautiešu vieduma un cittautu gaišo prātu cieņpilnā vērtējumā.

Grāmatu kā vērtīgu ceļvedi laikā, ģeopolitiskajā un kultūrvēsturiskajā telpā stiprina vēsturnieka Kaspara Zeļļa komentāri un izvērstais personu rādītājs.

Voldemārs Hermanis